

YIRMİ ÜÇÜNCÜ LEM'A, HATİME, BİRİNCİ SUAL

"Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve imana gelen zat diyor ki: Elhamdülillâh, benim şüphelerim kalmadı. Yalnız merakımı mucip olan birkaç سوالim var..."(1)

Her risale kendi alanında olduğu gibi, Tabiat Risalesi de dinsizliğe adeta şamar vuran, tesirli bir risaledir. Yirmi Üçüncü Lem'a'da; dinsizliği işmam eden bazı kelimelerden üçü işleniyor. Her biri en az doksan muhale izah edilebilecekken, sadece dokuz muhal ile izah ediliyor. Bu kelimeler; **"Evcedethu'l-Esbab"** yani sebepler icad ediyor, **"Teşekkele Binefsihi"** yani kendi kendine oluyor, **"İktazathü't-Tabiat"** yani tabiidir, tabiat icad ediyor. Bu üç kelime, üçer muhal ile, kemal-i vuzuhla izah ve ispat ediliyor.

Buradaki cümlede ise; Üstad Hazretleri, tabiat fikrini savunan görüş ve ideolojileri bir zat ile sembolize edip, onu kendine muhatap yapıyor. Ve bu ideolojileri en küçük bir şüpheyeye mahal bırakmayacak bir şekilde fikren çürütüyor. Temel mesele olan iman halledildikten sonra, imana taalluk eden ve imana müstenit bazı cüzi sorulara geçiliyor.

"BİRİNCİ SUAL: Çok tembellerden ve târiküssalâtlardan işitiyoruz, diyorlar ki: 'Cenâb-ı Hakkın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur'ân'da çok şiddet ve ısrarla, ibadeti terk edeni zecredip Cehennem gibi dehşetli bir cezayla tehdit ediyor? İtidalli ve istikametli ve adaletli olan ifade-i Kur'âniyeye nasıl yakışıyor ki, ehemmiyetsiz bir cüz'î hataya karşı nihayet şiddeti gösteriyor?' "(2)

Öncelikle Üstadımızdan bir atıf yapıp öylece yorumlamaya çalışalım:

"Hem deme ki: 'Ben hiçim; ne ehemmiyetim var ki, bu kâinat bir Hakîm-i Mutlak tarafından kasdî olarak bana teshir edilsin, benden bir şükr-ü küllî istenilsin?' Çünkü, sen çendan nefsin ve suretin itibarıyla hiç hükmündesin. Fakat vazife ve mertebe noktasında, sen şu haşmetli kâinatın dikkatli bir seyircisi, şu hikmetli mevcudatın belâgatli bir lisan-ı nâtıkı ve şu kitab-ı âlemin anlayışlı bir mütalâacısı ve şu tesbih eden mahlûkatın hayretli bir nâzırı ve şu ibadet eden masnuâtın hürmetli bir ustabaşısı hükmündesin." (3)

Allah'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var? Israrla ve tehditle ibadeti emretmesi, sanki insanda *-haşa-* "Cenab-ı Hakk'ın ibadetlere bir ihtiyacı olduğu" izlenimini uyandırıyor. Kur'an'ın üstünlüğü ve mucizevi oluşu; onun **istikametli, adaletli** ve **dengeli** bir üslup kullanmasından dolayıdır. Kur'an'ın bütün mucizeleri bu üç vasıftan kaynaklı gelmiş. İbadetsizlik görünüşte basit ve önemsiz gibi duruyor. Adalet, istikamet ve dengeli bir üsluba sahip olan Kur'an, bu basit ve önemsiz gibi duran ibadetsizliğe karşı zahiren adaletsiz, istikametsiz ve dengesiz bir tehdit savurması, bir tutarsızlık, bir çelişki teşkil etmez mi, gibi sorulara cevap verilecek...

Bir de bu soruları soranlar; iman edip, ameli yapmayanlardır. Halbuki bizim gibi beş vakit namazı kılanların böyle bir sorusu ve sorunu yoktur. Adamlar tembelliklerine ve namazı terk etmelerine bir bahane bulmaya çalışıyorlar. Burada zahiren bir sual görünse de, iki konu var aslında. **Birincisi:** Cenab-ı Hakk'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var? **İkincisi:** Kur'an'da böyle önemsiz bir hata için *-haşa-* bu kadar şiddetli tehdidin sebebi nedir?

"Elcevap: Evet, Cenâb-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat sen ibadete muhtaçsın; mânen hastasın."

Buradaki **"belki"** ifadesi; kesinlik anlamına gelen **"belli ki"**nin kısaltılmışıdır. Galat-meşhureden olan ve ihtimal anlamına gelen belki ile karıştırmamak gerek. Allah'ın bir şeyi şiddetle istemesi, yani emir ve yasaklar koyması ve bunlara şiddetle uyulmasını istemesi, ona muhtaç olduğu anlamına gelmez. Tam aksine ona muhtaç olanlara muhtaçlığını ihtar ve ikaz ettiği anlamına gelir. Yani; Allah kendi için değil, insan için imanı ve ibadeti bize emrediyor. Doktorun hastaya şiddetle şu ilacı iç diye ısrar etmesi, kendi ihtiyacı olduğu için değil, hastanın hastalığının ciddiyetinden ve muhtaçlığından dolayıdır.

Bir de Cenab-ı Hakk'ın bir ismi de **Samed'**dir. Yani her şey ona muhtaç, O hiçbir şeye muhtaç değil. Bu ismi bildikten sonra, artık Allah'ın buna ne ihtiyacı var, şunu neden istiyor gibi sorular anlamsızlaşıyor.

"İbadet ise, mânevî yaralarına tiryaklar hükmünde olduğunu çok risalelerde ispat etmişiz."

Nasıl maddi bedenimiz hastalandığı zaman, onun kimyasına uygun olarak maddi

---

elementlerden mürekkep bir ilaç veriliyor ise; **insanın manevi cesedi** hükmünde olan **kalp, ruh, vicdan** ve **akıl** gibi cihazların da kendine münasip gıda ve ilaçları vardır. Bu gıda ve ilaçlar; elbette bu manevi cihazların manevi yapısına mütenasip olması gerekir. Ruh ve kalp ıspanak ya da elma ile beslenmez. Böyle latif hissiyatların **gıda ve ilacı**; elbette **ibadet** ve **zikir** gibi latif şeylerdir.

Nasıl maddi hastalıklar ekseri olarak maddi organların gıdasız ve vitaminsiz kalmasından ortaya çıkıyor ise, manevi azaların hastalığı da yine o azaların gıdasız ve vitaminsiz kalmasından hasıl oluyor. Bunun reçetesi ve ilacı da; ancak ibadet ve zikirler olabilir. **Kalp**, ancak Allah'ın zikri ve muhabbeti ile gıdalanıp tatmin olabilir; **ruh**, ancak ulvi ve İlahi hakikatler ile terakki edip gelişir; **akıl**, ancak Allah'ın sanatlarını tefekkür etmek ile ihtiyacını temin eder; **vicdan**, ancak dinin latif hakkaniyeti ile inşirah bulur; **nefis**, ancak dinin ciddi ve ince disiplini ile ıslah ve tezkiye olabilir; vs...

İnsan hakikaten manevi bir hastadır. Özellikle bu asrın insanları fen ve felsefeden gelen dehşetli şüphe ve inkar akımı ile, daha ziyade bir hasta ve daha çok iman ve ibadete muhtaç bir vaziyettedir. Öyle ise kurtuluş ve necat, yani bu hastalığın reçete ve ilacı, yalnız iman ve ibadettir.

"Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir hekimin ona nâfi ilâçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, hekime dese: 'Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?' Ne kadar mânâsız olduğunu anlarsın."

İnsan manevi açıdan hasta, ibadetler ise insanın bu hastalığının ilaçları hükmünde ve Allah ise hekimdir. Hekimin ilaçlar konusunda ısrarcı olması; hastanın iyiliği ve iyileşmesi içindir. Öyle ise Allah'ın ibadetler hususunda ısrarcı olmasını yadırgamamak gerekir. Üstadımız zaten kemal-i misal ile meseleyi halletmiş, şimdi de ikinci konuya geçiyor:

"Amma Kur'ân'ın, terk-i ibadet hakkında şiddetli tehdidâtı ve dehşetli cezaları ise: Nasıl ki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için, âdi bir adamın, raiyetinin hukukuna zarar veren bir hatasına göre, şiddetli cezaya çarpar. Öyle de, ibadeti ve namazı terk eden adam, Sultan-ı Ezel ve Ebedin raiyeti hükmünde olan mevcudatın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve mânevî bir zulüm eder."

Yine Üstadımızdan atıf yaparak izaha geçelim:

"Nasıl ki, bir azîm sefinenin dümencisi, vazifesinin adem-i ifasıyla, sefine gark olup bütün hademelerin netice-i sa'yleri iptal olur. Bütün o tahribat, bir ademe terettüp ediyor. Öyle de, küfür ve mâsiyet, adem ve tahrip nev'inden olduğu için, cüz-ü ihtiyarî, bir emr-i itibarî ile onları tahrik edip müthiş netâice sebebiyet verebilir. Zira küfür, çendan bir seyyiedir. Fakat bütün kâinatı kıymetsizlikle ve abesiyetle tahkir ve delâil-i vahdâniyeti gösteren bütün mevcudatı tekzip ve bütün tecelliyât-ı esmâyı tezyif olduğundan, bütün kâinat ve mevcudat ve esmâ-i İlâhiye namına, Cenâb-ı Hak kâfirden şedit şikâyet ve dehşetli tehdidat etmek ayn-ı hikmettir ve ebedî azap vermek ayn-ı adalettir." (4)

Büyük bir gemi düşünelim, bu gemide hizmet eden yüzlerce insan var. Bu insanların hizmet gayesi; geminin gideceği hedefe ulaşmasıdır. Gemi çalışanlarının hepsi hizmet ve vazifesini eksiksiz olarak yapıyorlar. Biz de geminin dümenciliğini yapıyoruz. Bizim vazifemiz dümeni hedef rotasında tutmak. Şimdi biz bu vazifeyi terk edip, gemiyi karaya oturtsak, bütün gemi emekçilerinin emeğine ve hizmetine tecavüz etmiş sayılmaz mıyız?

O zaman gemide ne kadar çalışan hizmetli varsa, hepsinin bizden hakkını istemesi ve alması gerekir. İşte şu kainat büyük bir gemi hükmündedir. Bu kâinat gemisi içinde olan unsurlar ve mahlukat ise; hava, toprak, su, güneş, hayvanat, nebatat gibi, misaldeki geminin hizmetlileri ve emekçileridir. İnsan ise; bu kainat gemisinin dümencisi hükmündedir. Vazifesi ise; kainat sahifesinde tecelli eden İlâhi isim ve sıfatları talim edip gereğince amel etmektir. Yani insanın şu kainat gemisindeki vazifesi ve gayesi; iman ve ibadettir.

Kainattaki diğer bütün mahlukat, insanın bu ibadetine ve kulluğuna göre planlanmış ve ona hizmet etmek için programlanmıştır. Dolayısı ile insan, vazifesi olan iman ve ibadeti terk ederse, bütün kainat mürettebatının hukukuna ve hakkına ve emeğine tecavüz etmiş olur.

Kainat kamusal bir alandır, insan bu alanda vazifesizliği ile yani iman ve ibadeti terk etmek ile bütün kamunun hukukunu çiğnemiş sayılır. Allah da hem kendi hakkı için, hem de kamunun hakkı için insana kamusal dava açar ve cezasını keser. Zira insanın imansızlık ve ibadetsizliği şahsi bir cinayet değil; **kamusal bir cinayettir.**

"Çünkü, mevcudatın kemalleri, Sânie müteveccih yüzlerinde tesbih ve ibadetle tezahür eder. İbadeti terk eden, mevcudatın ibadetini görmez ve göremez. Belki de inkâr eder."

İnsan Şu kainatın k  c lt lm Ő bir modeli, bir misali olmasından dolayı, bütün kainatı kuŐatacak cihaz ve duygular ile m cehhezdir. Bir nevi insan; kainatın merkezinde ve kalbinde duran bir kontrol odası gibidir. Kainatın bütün Őekli ve rengi bu odadan tayin ediliyor.

Bu odada beyaz renk tuŐuna basıldığında kainat beyaza bürünür, siyaha basıldığında kainat siyah renge bürünüyor. İŞte insan, kalbi ve duyguları üzerine bina olmuŐ hususi alemine, istediği Őekli ve  l y y  verebiliyor. Bir nevi, insanın hususi koca alemi, kalbin mizanı ile Őekilleniyor. Bu kalpte iman ve nur varsa; alemi imanlı ve nurlu oluyor, küfür ve karanlık hakim ise alemi de keşmekeş ve karanlıklı oluyor.

İbadet ve iman ile ŐekillenmiŐ kalp, kainatı da ibadetli ve imanlı görüyor. İbadetsiz insan eşyanın fitri ibadet ve tesbihini göremiyor. Zira kontrol odası hükmünde olan kalbi arızalı ve bozuktur, dolayısı ile bu kalp üzerine çıkan alemi de buna tabi olarak bozuktur.

"O vakit, ibadet ve tesbih noktasında yüksek makamda bulunan ve her biri birer mektub-u Samed n  ve birer  yine-i esmâ-i Rabb niye olan mevcudatı  li makamlarından tenzil ettiğinden ve ehemmiyetsiz, vazifesiz, c mid, periŐan bir vaziyette tel kki ettiğinden, mevcudatı tahkir eder, kem l tını inkâr ve tecavüz eder. Evet, herkes kâinatı kendi  yinesiyle görür. Cenâb-ı Hak, insanı kâinat için bir mikyasa, bir mizan suretinde yaratmıŐtır."

Yine  stadımızdan atıf yapalım:

"Hatıra gelmesin ki, bu k c c k insanın ne ehemmiyeti var ki bu azîm dünya onun muhasebe-i a'm li için kapansın, başka bir daire açılsın?  nk  bu k c c k insan, camiiyet-i fitrat itibarıyla Şu mevcudat içinde bir ustabaŐı ve bir dell l-ı saltanat-ı il hiye ve bir ub diyette k lleyeye mazhar olduğundan, büyük ehemmiyeti vardır."

"Hem hatıra gelmesin ki, kısacık bir  m rde nasıl ebedi bir azaba müstehak olur? Zira, küfür, Şu mektub t-ı Samed niye derecesinde ve kıymetinde olan kâinatı mânâsız, gagesiz bir derekeye düŐürdüĐü için, bütün k inata karşı bir tahkir olduğu gibi, bu mevcudatta cilveleri, nakıŐları görünen bütün esmâ-i kudsiye-i il hiyeyi inkâr ile red ve Cenâb-ı Hakkın hakkaniyet ve sıdkını gösteren gayr-ı mütenahi bütün delillerini tekzip olduğundan, nihayetsiz bir cinayettir. Nihayetsiz cinayet ise nihayetsiz azabı icab eder."(5)

Nazar ve niyet eşyanın aslını ve özünü değiştirmez; ama eşyayı kendi aleminde, kendi dünyasında başka bir şekle ve duruma dönüştürebilir. Yani insanın özeline ait eşya; insanın nazarına, bakış açısına göre şekil alıyor. İnsanın gözünde kırmızı gözlük varken her şeyi kırmızı görmesi, yeşil gözlükle bakınca her şeyi yeşil görmesi gibi.

Mesela; Allah'ın mahlukatına manayı ismi ile, yani Allah hesabına değil, kendi hesabına nazar etsen; cehalet oluyor, aynı mahlukata mana-yı harfi ile baksak; yani Allah'ın sanatı ve eseri ile baksak; o zaman marifet oluyor.

Ölüme yok eden ve ademe atan bir şey nazarı ile bakarsak, ölüm bize dehşetli bir acı kaynağı olur; ama imanlı bir nazar ile bakarsak, dostlara kavuşturan bir düğün gecesi haline dönüşür. Bu bakış açısını kainatta her şeye tatbik edebiliriz.

Risale-i Nur baştan sona kadar, hep bu niyet ve nazarın nasıl eşyanın mahiyet ve şeklini değiştirdiğinin misalleri ile doludur. İman ve küfür muvazeneleri hep bu nazar ve niyetin meyveleri hükmündedir.

"Her insan için, bu âlemden hususî bir âlem vermiş; o âlemin rengini, o insanın itikad-ı kalbîsine göre gösteriyor. Meselâ, gayet meys ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudatı ağlar ve meys suretinde görür. Gayet sürurlu ve neş'eli, müjdeli ve kemâl-i neş'esinden gülen bir adam, kâinatı neş'eli, güler gördüğü gibi; mütefekkirâne ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudatın hakikaten mevcut ve muhakkak olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür."

Yine Üstadımızdan atıf yapalım:

"Her kim hayat-ı fâniyeyi esas maksat yapsa, zahiren bir cennet içinde olsa da, mânen cehennemdedir. Ve her kim hayat-ı bâkıyeye ciddî müteveccih ise, saadet-i dâreyne mazhardır. Dünyası ne kadar fena ve sıkıntılı olsa da, dünyasını Cennetin intizar salonu hükmünde gördüğü için hoş görür, tahammül eder, sabır içinde şükreder." (6)

İnsanın kalp ve aklında ne hükmedip yerleşmiş ise, o hükme göre hadiseleri yorumlayıp algılaması insan fitratının değişmez bir prensibidir. Mesela karamsar bir

---

filozof; her şeyi karamsar olarak okur ve anlar, hayatı da ona göre şekillenir. İyimser bir filozof ise; her şeyi iyimserlik penceresinden izler, hayatı da ona göre algılar. Kırmızı gözlük nasıl eşyayı kırmızı gösteriyor ise, siyah gözlük de eşyayı siyah gösterir.

Aynen öyle de; ibadet bir gözlüktür, onu takmayan, mevcudatın yapmış oldukları fitri ibadetleri göremezler ve okuyamazlar. Sağlam bir iman nasıl her şeyin ardında Allah'ın kudret elini ve tasarrufunu zahir bir şekilde gösteriyor ise, sağlam bir ibadet de mevcudatın hal ve kal dilleri ile yapmış oldukları ibadetleri, zahir bir şekilde gösterip ilan eder. Bu; Allah'ın, insanın alemine koyduğu önemli bir kanun, mühim bir prensiptir. Bu kanun ve prensibin konulmasının sebebi de; her şeyde Allah'a giden yolu görebilmek içindir.

“Güzel gören, güzel düşünür. Güzel düşünen, hayatından lezzet alır.” manayı muhalifi ile **“Çirkin gören, çirkin düşünür, çirkin düşünen de hayattan elem ve azap duyar.”** demektir. Öyle ise hayata ve olaylara iman ve ibadet gözlüğü ile bakarsak; her şeyin sırrı ve hakikati çözülür. O olaylar arkasındaki güzellikler tezahür eder.

"Gafletle veya inkârla ibadeti terk eden adam, mevcudatı, hakikat-i kemâlâtına tamamıyla zıt ve muhalif ve hata bir surette tevehhüm eder ve mânen onların hukukuna tecavüz eder."

İster inkar sebebi ile olsun, ister gaflet sebebi ile olsun; ibadeti terk eden adam, varlıkların mükemmellik programına zıt hareket etmiş olur. Sel gibi akan bir trafiğe ters yoldan girdiğimizde, nasıl trafiği keşmekeş edip, yüzlerce insanın hayatını riske atıyorsak, aynı şekilde bütün kainat ve içindekiler ibadet sürati ile Hakka giderken ya da ona yönelmişken, insan; ibadetsizlik zıtlığı ve tersliği ile, bütün kainatın hak ve hukukuna tecavüz etmiş olur. İnsanın vücudunda çalışan bir hücre, bin dil ile Allah'ı zikrederken, insanın Allah'ı unutması; o hücrenin hakkına tecavüz değil de nedir acaba?

"Hem o târiküssalât, kendi kendine mâlik olmadığı için, kendi mâlikinin bir abdi olan kendi nefesine zulmeder. Onun mâliki, o abdinin hakkını onun nefsi emmâresinden almak için, dehşetli tehdit eder."

Yine Üstadımızdan atıf yapalım:

"Hem kendi vücudunu yükleyemediği halde, koca dünya yükünü"

---

biçare beline ve kafasına yüklenir. Daha Cehenneme gitmeden Cehennem azâbını çeker."

"Evet, şu elîm elemi ve dehşetli mânevî azâbı hissetmemek için, ehl-i dalâlet, iptal-i his nev'inden gaflet sarhoşluğuyla muvakkaten hissetmez. Fakat hissedeceği zaman, kabre yakın olduğu vakit, birden hisseder. Çünkü, Cenâb-ı Hakka hakikî abd olmazsa, kendi kendine mâlik zannedecek. Halbuki, o cüz'î ihtiyar, o küçük iktidarı ile şu fırtınalı dünyada vücudunu idare edemiyor. Hayatına muzır mikroptan tut, tâ zelzeleye kadar binler taife düşmanları, hayatına karşı tehacüm vaziyetinde görür. Elîm bir korku dehşeti içinde, her vakit kendine müthiş görünen kabir kapısına bakıyor..." (7)

İnsan kendi kendine sahip değildir. Şayet insan nefisine uyararak, kendine sahip olduğunu iddia ederse, bu bir ihanettir, bir temellük davasına sapmaktır ki cezası ağırdır. Bu manaya işaret eden bir temsil verelim: Çok zengin ve muktedir bir zat, emrinde çalışan iki işçiye, servet idare etmenin meşakkatini, tasarrufunun büyüklüğünü, zenginliğin birtakım lezzetlerini, kendi haşmet ve ihtişamını anlatmak için, çok tesis ve fabrikalarından ikisinin idare ve gelirini, bir yıllığına emaneten onlara verir. Şart olarak da fabrikanın mülkiyeti, içindeki makinelerin eksiksiz geri verilmesi, kendi namına işlettirilmesi ve kendi ahlaki prensiplerine göre idare edilmesi gibi şeyleri o iki işçiye tembih eder.

İki işçiden birincisi fabrikanın idaresini alır ve aynen O zatın direktifine göre hareket eder ve onun çok vasıflarını kıyas yolu ile anlar. O Zat'a olan sevgi ve saygısı artar ve her zaman da orada geçici ve emaneten bulunduğunu unutmaz. Bu davranışı ile O'nun teveccühünü kazanır. O Zat da, onu çok büyük bir mükafatla ödüllendirir.

Diğer işçi ise, fabrikaya girer girmez, vaziyetini ve vazifesini unuttur. Hemen fabrikanın tabelasını indirir, kendi ismini takar. İdarede O zatın ahlakına uymaz. Demirbaş olan makineleri satar. Emanetçi ve geçici olduğunu hiç hatırlamaz. Asıl fabrika sahibini inkar eder ve ona meydan okur. Haddini aşarak temellük davasına sapar. Farazi olan halini gerçek telakki eder. Bir cihetle hırsızlık yapar. Ve asıl fabrika sahibi olan O zat da, onu, ona layık bir ceza ile cezalandırır.

İşte bu misalde olduğu gibi; insanın vücudu bir fabrika azaları gibidir. O zat ise, Cenab-ı Hakk'tır. O iki işçi ise; biri mümin ve haddini bilen, benlik ve hislerini Allah'ın isim ve sıfatlarını anlamakta kullananları temsil eder. Diğerisi ise; temellük davasına sapan, haddini aşan, kendine ait olmayan şeyleri kendine mal eden, firavun meşrep kafirleri temsil eder. O Zat'ın tembihleri ise İslam ve şeriattır ve hakeza.

"Hem netice-i hilkatı ve gaye-i fitratı olan ibadeti terk ettiğinden,

---

hikmet-i İlâhiye ve meşiet-i Rabbâniyeye karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için cezaya çarpılır."

Yine Üstadımızdan bir atıf ile devam edelim:

"Meselâ, şahane bir bağ var ki, nihayetsiz meyvedar ve çiçektar masnular, içinde bulunuyorlar. Ona nezaret etmek için pek çok hademeler tayin edilmiş. Bir hizmetkârın vazifesi dahi, yalnız o bağa yayılacak ve içilecek suyun mecrâsındaki deliğin kapağını açmaktır. Ve şu hizmetkâr ise tenbellik etti, deliğin kapağını açmadı. O bağın tekemmülüne hâle geldi veyahut kurudu. O vakit, Hâlıkın san'at-ı Rabbâniyesinden ve sultanın nezaret-i şahanesinden ve ziya ve hava ve toprağın hizmet-i bendegânesinden başka, bütün hademelerin o sersemden şekvâya hakları vardır. Zira hizmetlerini akim bıraktı veya zarar verdi." (8)

İnsanın yaratılış amacı ibadettir. Bunun en büyük ispatı, insan mahiyetinin ibadete elverişli olarak yaratılmasıdır. Tavuğun mahiyetine dikkat ile bakıldığında; et ve yumurta vermek için yaratıldığını anlarız. Deve ve öküzün yapısına baktığımız zaman, yük taşımak için yaratıldıklarını anlarız vesaire. Aynı şekilde insanın mahiyetine baktığımız zaman; onun iman ve ibadet için yaratıldığını ve tasarlandığını anlıyoruz. İşte insan asıl amacı olan ibadeti terk edip, dünya için yaratılan hayvanatı taklit ederse, İlahi arzu ve hikmete zıt hareket etmiş olur ki; bu cürüm ciddi tehdit ve ceza ister.

"Elhasıl, ibadeti terk eden hem kendi nefesine zulmeder -nefis ise Cenâb-ı Hakk'ın abdi ve memlûküdür- hem kâinatın hukuk-u kemâlâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür."

İbadeti terk eden birisinin, nefesine nasıl zulmettiğini iki madde halinde zikrederim: **Birincisi**, ibadet insanın manevi duygu ve latifelerine bir kut ve gıda hükmündedir. Nasıl maddi cesedimiz gıdasız yaşayamaz ise, manevi duygu ve cihazlarımız da ibadetsiz yaşayamaz. Nefse uyup ibadet terk edildiği zaman, mahiyetimizde bulunan **ruh, kalp, akıl, vicdan** gibi manevi hissiyatlarımız aç ve gıdasız kalıyorlar ki, bu büyük bir haksızlık ve zulümdür.

Kalbin gıdası muhabbetullahtır, aklın gıdası tefekkürdür, ruhun gıdası zikirdir,

---

vicdanın gıdası güzel ahlaktır. Bunlar olmaz ise, bu duygular işlevsiz ve gıdasız kalır ki, bu büyük bir zulümdür. Burada **nefis** tabiri "**kendi**" anlamında kullanılmıştır. Yani insanın bütününe işaret eden ben anlamına geliyor. Sadece kötülüğü emreden nefis anlamında değildir. "Nüfus müdürlüğü" derken, nefisler müdürlüğü demek isteniyor. Dolayısı ile burada kastedilen nefis, kişi anlamında kullanılmıştır. "**İbadeti terk eden kendine zulmetmiştir.**" şeklinde de ifade edilebilir.

İkincisi; şeytana uyup ibadeti terk ettiğimiz zaman, bu terkin mukabilinde kabirde ve cehennemde azap çekeceğiz. Nefis de bu azaptan kurtulamayacağına göre; nefse uyan irade, nefsi de ateşe atmış oluyor. Yani nefis, hakkı ve batılı seçecek bir yapıda olmadığı için, asıl mesul insanın kendisidir. Öyle ise ibadetsizliği tercih eden insan, nefsi de mağdur etmiş oluyor ki, bu da bir cihetle haksızlık ve zulümdür. İnsan mahiyetinde sakin olan bütün cihazları tehlikeye ve helakete sürüklemiş oluyor.

"Evet, nasıl ki küfür, mevcudata karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, kâinatın kemâlâtını bir inkârdır."

Küfür ve inkar, mevcudat ile yaratıcısı arasına bir perde koymaktadır. Mevcudatın kemâllari ise yaratıcısına bakan yüzdendir. Perde konmakla o kemâlat iptal olur, baş aşağı düşer. Mesela; bir çiçeğin amelinin neticesi, Esmâ-i İlahi'yeyi göstermektir. Kafir, çiçeğe bu nazar ile bakmadığı için, kafirin nazarında solup giden bir bitki olmaktan öteye gidemez. Müminin nazarında; Esmâ-i İlahiyeyi dile getiren bir mektub-u Rabbâni derecesine teâli eder. Ders anlatan bir öğretmeni dinlememek, nasıl ki öğretmenin emeğini boşa çıkarmış olur. Öyle de; Allah'ı, sana hal diliyle anlatan bir hayvanı, bitkiyi, yıldızı dinlememek ve onları kuru bir varlık olarak görmek, o varlığın yaratılış gayesini iptal etmek demektir.

"Hem hikmet-i İlâhiyeye karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehlide, şiddetli cezaya müstehak olur."

Sonuç itibariyle; ibadeti terk eden insan hem kendi nefisine haksızlık etmiş olur, hem Allah'ın hukukuna saygısızlık etmiş olur, hem de bütün kâinatın hakkını çiğnemiş olur; ki bunca hakkın yenilmesi ciddi bir tehdit, ciddi bir cezayı gerektirir.

"İşte bu istihkakı ve mezkûr hakikati ifade etmek için, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, mucizâne bir surette o şiddetli tarz-ı ifadeyi ihtiyar ederek, tam tamına hakikat-i belâgat olan mutabık-ı mukteza-yı hale mutabakat ediyor."(9)

Özet olarak; Kur'an'ın terk-i ibadeti şiddetli bir şekilde tehdit etmesi ve ağır cezalara çarptırması; aynen adalet ve yüksek bir belagattir. Onun adaletli, istikametli ve dengeli üslubuna uygun ve münasip bir hitaptır.

Dipnotlar:

- (1) bk. [Lem'alar, Yirmi Üçüncü Lem'a, Hatime.](#)
- (2) bk. [a.g.e.](#)
- (3) bk. [Sözler, Yirmi Üçüncü Söz, İkinci Mebhas.](#)
- (4) bk. [a.g.e., Yirmi Altıncı Söz.](#)
- (5) bk. [a.g.e., Onuncu Söz, Üçüncü İşaret.](#)
- (6) bk. [a.g.e., Sekizinci Söz.](#)
- (7) bk. [a.g.e., Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkif.](#)
- (8) bk. [a.g.e., On Dördüncü Söz.](#)
- (9) bk. [Lem'alar, Yirmi Üçüncü Lem'a, Hatime.](#)